

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.207>

О. О. Давиденко
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри підприємництва, менеджменту організацій і логістики
Запорізького національного університету
orcid.org/0000-0002-5468-3199

ПЕРСПЕКТИВИ ВИХОДУ УКРАЇНСЬКИХ ВИРОБНИКІВ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РИНОК З УРАХУВАННЯМ ВИМОГ ЄС ДО ЕКОЛОГІЧНОСТІ ПРОДУКЦІЇ

У статті здійснено аналіз реальних перспектив виходу українських виробників органічної продукції на європейський ринок з урахуванням вимог ЄС до екологічності продукції.

Стаття присвячена проблемним питанням відповідності органічної продукції України нормам ЄС щодо її екологічності та виходу українських виробників органічної продукції на європейський ринок. Розглянуто питання сертифікації органічного виробництва в Україні, проведено аналіз ключових етапів сертифікації, якими є підтвердження відповідності виробництва органічної продукції та маркування цієї продукції. Аналіз норм національного законодавства України здійснено з урахуванням теоретичних положень науки аграрного права.

Метою дослідження є розгляд сучасного стану сфери органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні та напрямів її подальшого просування нашої органічної продукції до європейського ринку.

Останніми роками в Україні спостерігається тенденція до активного наповнення внутрішнього ринку власною органічною продукцією шляхом створення власної переробки органічної сировини, тому надзвичайно актуальним постає питання саме гармонізації законодавства України до європейських стандартів, особливо в питаннях сертифікації, маркування органічного виробництва для можливості безперешкодного виходу на ринок ЄС.

В результаті дослідження виявлено, що існують перспективи саме для України в цьому напрямі, і вони є достатньо великими. Однак для цього ще як самій державі, так і виробникам органічної продукції треба пройти певний шлях. Це й ще глибша гармонізація законодавства до європейських норм, й, звісно, плідна праця самих виробників, щоб відповідати встановленим в ЄС вимогам і стандартам.

Ключові слова: гармонізація законодавства, органічне виробництво, органічна продукція, сертифікація, маркування, аграрна продукція, європейські стандарти.

Davydenko O. O. LEGAL REGULATION OF CERTIFICATION OF ORGANIC PRODUCTION AND LABELING OF ORGANIC PRODUCTS

The article analyzes the real prospects for Ukrainian organic producers to enter the European market, taking into account the EU requirements for environmental friendliness.

The article is devoted to the problematic issues of compliance of organic products of Ukraine with EU standards for its environmental friendliness and the entry of Ukrainian producers of organic products on the European market. The issues of certification of organic production in Ukraine, analysis of key stages of certification are considered: confirmation of conformity of production of organic products and labeling of these products. The analysis of the norms of the national legislation of Ukraine is carried out taking into account the theoretical provisions of the science of agrarian law.

The purpose of this study is to consider the current state of organic production in Ukraine and the direction of its further promotion of our organic products to the European market.

In recent years, Ukraine has tended to actively fill the domestic market with its own organic products by creating its own processing of organic raw materials. Therefore, the issue of harmonization of Ukrainian legislation with European standards is extremely important, especially in matters of certification, labeling of organic production for the possibility of unimpeded entry into the EU market.

As a result of the study, it was found that the prospects for Ukraine in this direction are there and they are quite large. But for this, both the state itself and producers of organic products must go a certain way. This is an even deeper harmonization of legislation with European norms, and of course the fruitful work of the manufacturers themselves to meet the requirements and standards set in the EU.

Key words: harmonization of legislation, organic production, organic products, certification, labeling, agricultural products, European standards.

Актуальність питання, зазначеного в темі дослідження, дедалі зростає, адже в Україні збільшуються кількості власного органічного виробництва, об'єми органічної продукції, а також активно й стрімко відбувається реформування законодавства в аграрній сфері загалом і в цій сфері зокрема. Виробництво органічної продукції є високомаржинальним напрямом, це експортно орієнтована продукція, виробництво якої пов'язане з ефективним використанням земель.

Успішні приклади співпраці українських виробників з європейцями стають демонстрацією та логічним продовженням вибору європейського вектору розвитку країни. Крім того, подібні приклади – це крок на шляху до довгоочікуваної гармонізації українського законодавства й практик ведення бізнесу зі світовими компаніями. Звісно, не тільки на внутрішньому, але й на зовнішньому ринках.

Тема виробництва органічної продукції в Україні досліджувалась такими вченими, як О.О. Горб, Н.А. Берлач, М.В. Гребенюк, О.Л. Мініна, В.Ф. Камінський, С.В. Ковальчук, Г.І. Балюк.

Мета цієї статті полягає у здійсненні аналізу перспектив виходу українських виробників органічної продукції на європейський ринок з урахуванням вимог ЄС до екологічності продукції.

Україна, маючи значний потенціал для експорту органічного виробництва, досягла певних результатів і має достатньо непогані перспективи. Наприклад, однією з обов'язкових умов експорту органічної продукції ЄС є її сертифікація. Площа сертифікованих сільськогосподарських земель в Україні, що займаються вирощуванням різних органічних продуктів, складає понад 400 000 гектарів, і Україна посідає двадцяте місце серед світових лідерів органічного руху.

Безумовно, дивлячись реально на проблему, одним з істотних бар'єрів виходу на ринки ЄС для українських компаній вважаємо високі вимоги до якості й безпеки продукції, що нерідко залежить від технологій виробництва, внутрішніх стандартів тощо. Для того щоб до них пристосуватися й стати дійсно конкурентоспроможними на європейському ринку, знадобиться час як для бізнесу, так і для держави. Звісно, перш за все держава має забезпечити якісну і своєчасну гармонізацію національного законодавства з європейськими директивами.

На сучасному етапі розвитку ринку органічних продуктів в Україні переважає тенденція до заміни правових норм стандартами, що пояснюється прагненням до гармонізації до європейських правил, які регулюють відносини у сфері органічного виробництва [1, с. 3].

Основною метою сертифікації є надання впевненості всім зацікавленим сторонам у тому, що об'єкт сертифікації відповідає екологічним кри-

теріям, що встановлюють показники поліпшених екологічних характеристик і впроваджуються як стандарт системи екологічної сертифікації.

Відповідно до ст. 27 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», сертифікація органічного виробництва та/або обігу органічної продукції проводиться зі щорічною обов'язковою виїзною перевіркою органом сертифікації задля встановлення відповідності процесу виробництва продукції та її обігу вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [2].

Ще однією умовою відповідності органічного виробництва стандартам ЄС є маркування продукції, що відповідає вимогам екологічності. В Законі України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» зазначено, що маркування продукції, що вводиться в обіг та реалізується як органічний продукт, здійснюється відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [2]. Ці вимоги також гармонізовані до європейських стандартів.

Продукт дозволяється маркувати як органічний продукт, якщо він вироблений відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції і містить не менше 95% органічних інгредієнтів сільськогосподарського походження (за вагою без урахування частки води та кухонної солі) та не більше 5% (за вагою) неорганічних інгредієнтів, внесених до Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях. Органічне виробництво такого продукту підтверджується сертифікатом [2].

Маркування державним логотипом для органічної продукції продукції, що була отримана не в результаті органічного виробництва, а також використання під час маркування такої продукції будь-яких позначень та написів «органічний», «біодинамічний», «біологічний», «екологічний», «органік» і будь-яких однокореневих та/або похідних слів від цих слів з префіксами «біо-», «еко-» тощо будь-якими мовами є обманом покупця або замовника. Така продукція підлягає вилученню в порядку, визначеному законом.

Отже, ми чітко розуміємо, що сьогодні для України важливим є питання переорієнтації ринків збуту та відкриття нових ринків в ЄС. Процес переорієнтації ринків збуту вже розпочався. За останні роки експорт товарів до ЄС збільшився.

Розширений доступ до європейського ринку загалом український бізнес отримав після укла-

дання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Багато підприємців вже скористалися новими можливостями. За результатами 2019 року питома вага торгівлі товарами та послугами з ЄС склала більше 40% від загального обсягу торгівлі України. Отже, ЄС став найбільшим торговельним партнером та найбільшим інвестором в українську економіку.

Однак ще досить значна частина виробників продукції, зокрема органічної, вважає, що експорт до Європи – це достатньо складно та підходить лише великим компаніям. Такі думки виникають саме через необхідність дотримання певних стандартів якості та врахування культурних особливостей 27 країн-членів ЄС.

Проте ми розуміємо, що Україна поступово, але впевнено гармонізує внутрішнє законодавство згідно з європейськими вимогами, що дає можливість українським компаніям підвищити рівень своїх стандартів та бути потенційно конкурентоспроможними на інших міжнародних ринках.

Серед клієнтів державної установи Офісу з просування експорту, який успішно функціонує для допомоги й просування на експорт українських товаровиробників з 2018 року, існує багато успішних компаній, які вже користуються такими можливостями.

Також у майбутньому має бути досягнуто ще однієї важливої угоди так званого промислового безвізу, а саме Угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислової продукції (Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products, АСАА).

Угода має стати унікальним форматом співробітництва і включатиме, зокрема, таке:

- вимоги українських технічних регламентів до продукції, що є ідентичними вимогам відповідних директив ЄС;
- стандарти, що надають презумпцію відповідності вимогам технічних регламентів, та їхні переліки, що є ідентичними відповідним європейським гармонізованим стандартам та їх перелікам;
- вимоги до призначених органів, що є ідентичними вимогам до нотифікованих органів в ЄС;
- право українських виробників нанесення на продукцію європейського знаку відповідності «СЕ» [3].

Тоді, коли цієї Угоди буде досягнуто, у найближчій перспективі ситуація зміниться: українські сертифікати без додаткових перевірок будуть визнаватися у ЄС. Перелік продукції, що підпадає під дію АСАА, буде поступово розширюватися та в результаті охопить п'яту частину усіх експортованих до ЄС товарів. Зокрема, звісно, це стосуватиметься органічного виробництва. Нині ведуться підготування, вносяться відповідні зміни до законів, що у 2021 році дасть змогу укласти

АСАА та дасть додатковий поштовх експортному бізнесу. До того ж Угода сприятиме залученню інвестицій, адже розміщення в Україні виробництва товарів, чіми споживачами є країни ЄС, стане привабливим для компаній з усього світу.

Українські підприємці мають можливість звернутися до Офісу з просування експорту, що займається підготовкою українських компаній до виходу на зовнішні ринки. Освітні програми, аналітика, консалтинг та допомога у пошуку партнерів – це лише частина з напрямів діяльності Офісу.

Хоча нині весь світ колихається від усе нових потрясінь, не варто забувати просту істину, що криза відкриває можливості для розвитку та реалізації. Україна географічно близька до ЄС, і поки міжнародні транспортні зв'язки залишаються частково заблокованими через карантинні обмеження, ми маємо змогу проаналізувати, у яких нішах виник дефіцит, та заповнити його власними силами.

Отже, у другій половині 2020–2021 років ми маємо використати всі можливості зовнішнього ринку для того, аби пом'якшити наслідки кризи та опанувати нові ніші.

Проте за умови створення належних умов для ведення бізнесу та залучення інвестицій можливо буде створити порівняльні переваги у високотехнологічних галузях. Прикладом для України є країни Центральної та Східної Європи, які після підписання подібних угод про асоціацію та подальшим вступом до ЄС збільшили обсяги експорту та одночасно змінили свою структуру експорту в бік збільшення частки високотехнологічних продуктів у загальному обсязі експорту [4].

Сьогодні одними з найважливіших проблем, з якими стикаються вітчизняні виробники, є лабораторне тестування та сертифікація продукції для ринку ЄС. Нині це питання виходить на перший план для українських експортерів. Від цього безпосередньо залежить можливість розвитку бізнесу на цільових ринках. Для виходу на ринок ЄС необхідно, щоби продукція відповідала сертифікату з якості, який видається акредитованими європейськими центрами сертифікації. Знак СЕ на товарі означає, що він відповідає вимогам і може продаватися та використовуватися на всій території об'єднаної Європи. Певні товари належать до групи так званих товарів необов'язкової (добровільної) сертифікації. Однак навіть у цьому разі необхідно провести тестування продукції в одній з акредитованих Європейських лабораторій та отримати висновок лабораторних досліджень.

Щодо визнання українських сертифікатів якості в Європі, то це буде можливим після підписання сторонами Угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислової продукції (АСАА)

як протоколу до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та після повного узгодження галузевого й горизонтального законодавства України, інституцій та стандартів з галузевими й горизонтальними законодавством, інституціями та стандартами ЄС [4].

З початком застосування Угоди про асоціацію мита на товари скасовуватимуться або зменшуватимуться одразу, через деякий час чи протягом певного часу. На окремі товари також поширюються тарифні квоти. Під час імпорту в країни ЄС будуть застосовуватись квоти на сільськогосподарські товари (м'ясо, молоко, мед, часник, цукор, зернові, харчові продукти тощо). Тарифні квоти надаються відповідно до такого принципу: хто перший подав у ввізній митній декларації в ЄС заявку на використання певного обсягу квоти, той, швидше за все, отримає право на безмитне ввезення товарів.

Сьогодні вітчизняні підприємства мають зрозуміти, що експорт до нових ринків надає низку особливих вигід. Перша й найголовніша вигода полягає в розширенні ринків та, як наслідок, збільшенні продажів. Вважається, що іноземні ринки є більш вигідними для окремого продукту й мають більший попит, ніж на внутрішньому ринку.

Прикладом є український виробник соків «ГАЛС ЛТД», який зміг досягти успіху на європейському ринку органічної продукції. Це підприємство постачає березовий сік в Німеччину, Францію, Великобританію, Польщу, тому вже наявні успішні приклади дають можливість вірити в майбутні перспективи України щодо виходу на європейський ринок органічної продукції.

Перші поставки було здійснено без відповідного сертифікату виробника органічної продукції. Підприємство скористалось програмою Європейського союзу SEED, яка займалась підтримкою виходу українських компаній на європейський ринок, взяла участь у спеціалізованій виставці «Органіка» в Нюрнберзі і, як наслідок, отримала перших замовників. Протягом двох років фахівці австрійського Інституту органічного синтезу перевіряли всі аспекти виробництва та, переконавшись у відповідності європейським стандартам, видали сертифікат, який засвідчує, що продукція відповідає всім державним та міжнародним нормам і правилам на основі стандартів ISO 22000 та ISO/TS 22002 (схема сертифікації ISO 22000) [5].

У висновку важливо зазначити, що експорт органічної продукції до ЄС – це не найскладніші

виклики, а насамперед можливості та додатковий прибуток, адже купівельна спроможність та показники ВВП на душу населення жителів європейських країн є одними з найвищих у світі.

Щодо перспектив саме України в цьому напрямі, то вони, звісно, є і достатньо великі. Однак для цього ще як самій державі, так і виробникам органічної продукції треба пройти певний шлях. Це й ще глибша гармонізація законодавства до європейських норм, й, звісно, плідна праця самих виробників, щоб відповідати встановленим в ЄС вимогам і стандартам.

Успіх на ринках ЄС значною мірою залежить від уміння себе позиціонувати, впевнено діяти в умовах міжкультурного середовища, ефективної організації бізнес-процесів.

Вихід на європейський ринок є, безперечно, складним завданням для українських компаній середнього та малого бізнесу в будь-якій сфері виробництва, зокрема органічного. Водночас компанії, які зможуть довести свою професійну придатність на ринку ЄС, отримають новий рівень розвитку та перспективи, перш за все за рахунок надійних та цивілізованих умов ведення бізнесу.

Перспективою подальших досліджень є оцінка експортного потенціалу виробників органічної продукції, яка створила б інформаційне підґрунтя для розроблення стратегії виходу українських підприємств на ринок ЄС.

Література

1. Вовк В.В. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні: сучасний стан, перспективи, стратегія на майбутнє. *Органічні продукти харчування. Сучасні тенденції виробництва і маркетингу* : матеріали Міжнародного семінару. Львів, 2004. С. 3–7.
2. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 3 липня 2019 року № 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> (дата звернення: 28.05.2021).
3. Доступ українських товарів до ринку ЄС. Угода АСАА // Офіційний сайт представництва України в Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/dostup-ukrayinskih-tovariv-do-rinku-yes-ugoda-asaa> (дата звернення: 28.05.2021).
4. Відкриття ринків в ЄС. Фундація «Відкритий діалог» / Дніпропетровська торгово-промислова палата. URL: http://cci.dp.ua/tl_files/data/curier/Opening%20markets%20in%20the%20EU%20in%202014.pdf (дата звернення: 28.05.2021).
5. Офіційний веб-сайт компанії “GALS LTD”. URL: <http://galsltd.com.ua/blog/novyny/samyj-sikyak-ukrayinskyj-vyrobynyk-vyishov-u-elitnyj-segment-prodrynku-yes> (дата звернення: 28.05.2021).